

Утвърдил: .....

Декан: Проф. д-р Филип Мачев

Дата .....

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет:

Специалност: (код и наименование)

„География“

Г	Г	А	0	1	0	1	1	7
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Магистърска програма: (код и наименование)

--	--	--	--	--	--	--	--	--

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

И	2	3	9
---	---	---	---

(код и наименование) *География на агробизнеса в България*

Преподавател: Гл. ас. д-р Пламен Патарчанов

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	15
	Семинарни упражнения	15
	Практически упражнения	
Обща аудиторна заетост		30
Извънаудиторна заетост	Курсов учебен проект	40
	Презентация	30
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	20
Обща извънаудиторна заетост		90
ОБЩА ЗАЕТОСТ		120
Кредити аудиторна заетост		2
Кредити извънаудиторна заетост		2
ОБЩО ЕКСТ		4

№	Формиране на оценката по дисциплината ¹	% от оценката
1.	Изпит	40
2.	Представяне на курсови проекти и презентации	35
3.	Изчертаване на карти, картосхеми, диаграми	10
4.	Workshops (информационно търсене и колективно участие в тематични дискусии в часовете)	5
5.	Текуща самостоятелна работа /контролно	10

Анотация на учебната дисциплина:

Основна цел на курса География на агробизнеса в България е да осигури необходимите знания на бъдещите бакалаври по география за тази водеща сфера на националното стопанство на България. Агробизнесът се разглежда като сложна система от производства и дейности, която се организира върху територията на цялата страна. Организационната структура е съобразена с новите стандарти, необходими за членството в Европейския съюз.

Програмата на дисциплината се явява част от разгърнатата в няколко дисциплини всеобхватна програма по социално-икономическа география на България. С оглед на националните интереси специално внимание е обърнато на ориентацията и отношенията на българския агробизнес със страните на ЕС и със съседните държави.

Агробизнесът е стопански феномен, чието географско проучване, обяснение и развитие у нас има висока теоретична и приложна стойност. Утвърждаването на пазарното стопанство, в условията на членство в ЕС и стопанските ни реалности правят тази система (агробизнесът на България) твърде актуална за обучението и преподаването по география. Географските възгледи за агробизнеса са съобразени със съвременните представи и законодателство за стопанството - собственост, секторно-производствена структура, административно-териториално устройство и др. фактори. Освен разбираемото внимание към земеделието и преработващата промишленост в курса специално внимание се отделя на пазарните проучвания, организация и реализация, а също и на организацията на осигурителните дейности (т.н. сервиз на агробизнеса).

Специално място се отделя на въпросите свързани с поземлената реформа като съществена част в продължаващата в страната аграрна реформа, която е в сърцевината на стопанските и изобщо на обществените промени. Студентите в курса получават необходимите знания за различните форми (лична, семейна, кооперативна) на организация на производството, за съвременния инструментариум и норми на държавно участие. Подчертано е влиянието на агробизнеса за селищното и за регионалното развитие на страната.

Материалът е разпределен и подбран така, че положилите след занятията успешно изпита студенти да притежават необходимите за бакалавъра по география знания, да могат да продължат с магистрат по география или икономика, да се квалифицират като учители по география, да се посветят на бизнес или на друга обществено полезна дейност. Лекциите, семинарните и практически занятия са

¹ В зависимост от спецификата на учебната дисциплина и изискванията на преподавателя е възможно да се добавят необходимите форми, или да се премахнат ненужните.

свързани тематично и се допълват.

Предварителни изисквания:

Студентите трябва да знаят и/или да могат:

- Териториална организация на икономиката; Социално-икономическа география на България; Природна география на България; Обща и тематична картография.
- да работят с информационни източници; да използват информационни технологии, да съставят тематични карти.

Очаквани резултати:

Успешно завършилите обучението по тази учебна дисциплина:

1. ще знаят:

- Основната документация на Европейския съюз - материали на Генералните дирекции по земеделие и регионално развитие, регламенти, нормативи, програми и други.
- Главните направления и параметрите в областта на агробизнеса според договореностите по приемането на България в Европейския съюз.
- Периодите и принципите на развитие на Общата земеделска политика, връзката с регионалната политика и развитие.
- Подробно българската документация, съответните органи, в детайли ще се идентифицират основните проблеми на статистическите райони и общините.
- Методите на изследване, планиране и управление, като специално внимание се обърне на формите на териториална организация на отделните ешелони на агробизнеса.

2. ще могат:

- Да анализират пълните и непълните вериги на агробизнеса по територията на цялата страна;
- Да използват както традиционния подход от ресурсите към пазара, така и бизнес-географската ориентация от пазара към ресурсите за неговото осигуряване;
- Да правят критичен анализ на съществуващите форми на хоризонтална и вертикална организация и да предлагат модели и варианти, почерпени от българския и чуждестранния опит;
- Да картографират ресурсите и географската структура на елементите на организация на българския агробизнес;
- Детайлно да определят влиянието на водещите фактори за развитието на агробизнеса в България;

- Да обясняват изискванията на договореностите за членство в ЕС и насърчаваните форми на труд, производство;
- Ще могат да участват в проекти за развитие, включително и свързани със селския и аграрния туризъм;
- Да съставят самостоятелно научно съобщение по определен проблем;
- Да участват компетентно в екипи по тематични дискусии и проекти;
- Да създадат умения за работа в централните, регионалните и местните институции, както и в научни, изследователски звена и организации на частния бизнес в областта на агробизнеса

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
	Лекции	
1.	<p>СЪЩНОСТ, МЯСТО И ЗНАЧЕНИЕ НА АГРОБИЗНЕСА.</p> <p>Агробизнесът като обществено и стопанско явление. Причини и фактори за възникване. Съдържание. Териториално-производствени вериги. Значение и място в световното, националното, регионалното, локалното, селищното стопанство. Структури - организационна, функционална, териториална.</p>	2 часа
2	<p>РОЛЯ И МЯСТО НА АГРОБИЗНЕСА В СТОПАНСКОТО И ОБЩЕСТВЕНО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ.</p> <p>Агробизнесът като водеща дейност в националното стопанство. Географска характеристика на зараждането и главни периоди на развитие на агробизнеса в България: до I Световна война, между Световните войни, социалистически период, период на преход към пазарно стопанство. Агробизнесът във външните стопански, политически и други отношения на България. Пазарни, финансови, технологични, екологични, стандартизационни и други проблеми. България като член на ЕС и член на СТО.</p> <p>Агробизнесът като фактор за регионалното развитие на страната. Ролята на организацията на производството, на трудовите пътувания, на набирането на суровини, на реализацията, регионалното разпределение на доходите. Връзки с общостопанското развитие, с административно-териториалното устройство. Регионални проблеми и регионална политика.</p>	2 часа
3	<p>ГЛАВНИ ФАКТОРИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА НА БЪЛГАРИЯ.</p>	2 часа

	<p>Пазарът като фактор. Отраслова, продуктова и териториална структура. Национални, регионални и локални борси. География на потреблението.</p> <p>Природните ресурси и природната зоналност като фактори за географското развитие на българското земеделие.</p> <p>Държавната политика в земеделието: централна, регионална, местна. Правни и икономически принципи. Външна политика и еврочленството. Предприсъединителни, структурни и кохезионни фондове и програми.</p> <p>Съвременна документация и законодателство – стратегически планове и програми. Рурални (селски) и необлагодетелствани райони, Райони за целенасочено въздействие.</p> <p>Териториалната организация на земеделското производство, като фактор. Начало, ход и регионални особености на аграрната, в т.ч. и на поземлената реформа в България.</p>	
4.	<p>ГЕОГРАФИЯ НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО НА БЪЛГАРИЯ.</p> <p>Общата аграрна политика на ЕС – развитие и съвременно състояние. Предизвикателства и проблеми при приложението ѝ в България.</p> <p>Осигуряване на страната с продукцията на основните земеделските отрасли от растениевъдството: зърно, технически култури, зеленчуци, продукти на трайните насаждения, отглеждането на фуражни растения.</p> <p>Главни животновъдни производства и дейности: говедовъдство, овцевъдство, свиневъдство, птицевъдство. Роля и значение на биволовството, козарството, пчеларството, бубарството, рибовъдството, отглеждането на дивеч, коне, магарета, мулета, катъри, зайци и други.</p> <p>Географско разположение на производството. Значение и фактори за развитие, сортова и породна структура. Производствени направления. Главни производствени, консумативни и износни райони.</p> <p>Национални баланси. Дисбаланси в съвременната географска организация на земеделското производство в България. Ролята на природоориентираното и крайградското земеделие.</p>	3 часа
5.	<p>ГЕОГРАФИЯ НА ПЕРЕРАБОТВАЩИТЕ ПРОИЗВОДСТВА НА АГРОБИЗНЕСА В БЪЛГАРИЯ.</p> <p>Значение и място на хранително-вкусовата индустрия за стопанството на страната. Зараждане,</p>	2 часа

	<p>особености, главни периоди на развитие. Водещи фактори. Реституция и приватизация. Ролята на чуждите инвестиции. Финансови, технологични и други проблеми. Преструктуриране, наложено от членството в ЕС. Влияние на сезонността на земеделското производство и консумацията на храни.</p> <p>География на мелничарската, хлебната, фуражната, тютюневата, маслодобивната, захарната, консервната, млечната, месната индустрии. Производство на пиво, алкохолни и безалкохолни напитки. Комплексна регионалност на хранително-вкусовата индустрия на България. Система от показатели за измерване степента на развитие и географска организация на отрасъла.</p> <p>География на леката индустрия (текстилна, трикотажна, шивашка, кожарска кожухарска, обувна и др.) – производствена и пространствена организация, пазари</p>	
6.	<p>ГЕОГРАФСКА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОИЗВОДСТВОТА И ДЕЙНОСТИТЕ ОТ СЕРВИЗА НА АГРОБИЗНЕСА В БЪЛГАРИЯ.</p> <p>Ролята на инфраструктурата, транспорта, науката и т.н. в обслужването на агробизнеса. Ресурсни и организационни проблеми.</p> <p>Ролята на производствата осигуряващи технологично агробизнеса – специализация и организация.</p>	2 часа
7.	<p>АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – СЪВРЕМЕННИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ.</p> <p>Адаптиране и преструктуриране на българския агробизнес към съвременните изискванията на ЕС и СТО. Ролята на агробизнеса в развитието на централните и периферни селища и територии на страната. Национални производствени и пространствени приоритети. Водещи обществени институции. Ролята на българския агробизнес като фактор за регионалното развитие на националната пространство.</p>	2 часа
	Упражнения	
1.	Цели и същност на агробизнеса. Примери от световната и от българската практика, за териториално-производствените вериги в агробизнеса. Създаване на конкурентни модели за решаване на определени производствени и потребителски задачи.	1 час
2.	Посещение на Централната селскостопанска библиотека и на Института по аграрна икономика, с цел запознаване с ресурсите на книжния и електронен фонд.	1 час

3.	Периоди в развитието на агробизнеса на България. Сравнения по основни показатели. Обобщения и изводи.	1 час
4.	Агробизнесът и членството на България в ЕС. Географски прочит на основната документация - договорни изисквания. Национални и европейски фондове, програми и планове.	1 час
5.	Пазарът като фактор за развитието на българския агробизнес. География на потреблението на стоки със земеделски произход. Ролята на трудовите пътувания, на регионалното разпределение на доходите, различия в начина на живот и жизненото равнище на агробизнеса на България. Ролята на чуждестранните инвестиции, видовете собственост, на етническите и религиозни особености, и традициите. Индекс на човешко развитие.	1 час
6.	Картографиране на почвените, климатичните, хидроложките и растителните природни ресурси като фактор за земеделското развитие. Изчертаване на картосхеми на агроекологичните райони Изчертаване на картосхеми на „селските” и на „изостаналите селски” райони и картодиаграми по основни демографски и икономически показатели.	1 час
7.	Запознаване със стокова земеделска борса в София и софийската крайградска земеделска зона.	1 час
8.	Форми на организация на земеделското производство. Фермерско и кооперативно земеделие в България - модели на териториална организация. Водещи фактори и основни проблеми. Политика на подпомагане.	1 час
9.	Териториална организация на растениевъдството. Традиции и нови териториални единици според договора за членство в Европейския съюз. Регионални производствено-потребителски баланси. Райони на зърно, технически култури, зеленчуци, плодове, фуражни култури.	1 час
10.	Териториална организация на животновъдството? - Традиции и нови териториални единици според договора за членство в Европейския съюз. Регионални производствено-потребителски баланси. Райони на говедовъдство, овцевъдство, птицевъдство, свиневъдство и други.	1 час
11.	Териториална организация на преработвателната индустрия на агробизнеса – производство на храни, напитки, дрехи и т.н.	1 час
12.	Териториална организация на аграрните борси в България. Суровинни и реализационни райони. Териториални диспропорции и насрещни превози.	1 час
13.	Картографиране районите на производство, преработка на земеделски продукти и на регионалните особености на	1 час

	потреблението.	
14.	Проблеми в географската организация на земеделското производство в България. Състояние и възможности за ускоряване на процеса на комасация на земеделските земи.	1 час
15.	Географията в помощ на аграрната реформа в България”.	1 час

Конспект за изпит

№	Въпрос
1.	Роля, място и значение на агробизнеса в организацията на съвременното стопанство и общество.
2.	Традиции и съвременност в развитието на агробизнеса в България.
3.	Главни фактори за развитието на агробизнеса на България. трансформации, породени от членството в европейския съюз.
4.	Географски особености на българското земеделие. видове зоналности и типове земеделие.
5.	География на главните растениевъдни производства – на зърно, технически култури, плодове, зеленчуци и др.
6.	География на главните животновъдни производства - говедовъдство, овцевъдство, птицевъдство, свиневъдство и др.
7.	География на преработвателната индустрия в агробизнеса
8.	Регионални особености на търговията и потреблението на стоки със земеделски произход в България
9.	Развитие и съвременни предизвикателства пред аграрната реформа в България. регионални различия
10.	Проблемът „център-периферия” в българския агробизнес. новата аграрна политика на България- направления, документация
11.	Място на българския агробизнес в регионалното планиране, политика и развитие на страната

Библиография

Основна:

1. Бешков, Ан. Стопанско-географско поделение на България, Изд. Полиграфия, С., 1934.
2. Бешков, А. Принципи на икономгеографското райониране на България. – Изв. ГИ БАН, Т. II, 1954.

3. Бояджиев, В. Иконом-географските приоритети на българското земеделие. Изд. „Парадигма”, С., 2014.
4. Бояджиев, В., Географските възгледи и структурното развитие на агробизнеса в България, ГСУ, ГГФ-кн.2-География, т.88, 1997, с.259-266
5. Бояджиев, В., Териториална структура на пазарите и панаирите в България в началото на двадесети век, ГСУ, ГГФ, кн.2-География, т.94, 2003
6. Бояджиев, В. Развитие на географските идеи за селското стопанство около големите градове. – Год. СУ, ГГФ, Кн. 2 География, т. 80, 1986.
7. Бояджиев, В., Географски особености на развитието на животновъдството в Югозападна България, Проблеми на географията, кн.1, 1996 ,с.26-33
8. Бояджиев, В., Програмата лидер на Европейския съюз като инструмент на регионалната политика. В сб. Основни проблеми на географското образование във ВУЗ, Свищов, 2001, с.3-1
9. Бояджиев, В., Регионални различия в равнището на българското стопанство, сп. Обучението по география, 2001.
10. Бояджиев, В., Регионалните контрасти като бариера пред евроинтеграцията, сб. Алтернативи за България, 2002, с.26-37.
11. Бояджиев, В., Ролята на промишленото предприятие в новата икономическа география на България, сб. от конференция в Свищов, 2003.
12. Бояджиев, В., Регион, Регионализъм, Регионална политика в Европейския съюз, ГСУ, ГГФ. кн.2-География, т.97, 2004, с.189-207.
13. Бояджиев, В., Селският туризъм- теория и реалност, в сб. Предизвикателствата пред аграрния сектор при присъединяването към Европейския съюз, Свищов, 2004
14. Бькуел, Ал. и др., Реформата в селското стопанство, 1995.
15. Волф, Якоб, Маркетингът, 1994
16. Гитингер, Дж., Икономически анализи на селскостопанските проекти, 1992.
17. География на България. Т. 1 Физическа география. – С., БАН, 1982; Т. 2 Икономическа география. – С., БАН, 1981; Т. 3 Физикогеографско и икономическо райониране на България. – С., БАН, 1989.
18. География – геополитика. – Сб., I ч.(съст. М. Бъчваров и Ст. Карастоянов). – С., УИ, 1992.
19. Генешки, М., Л. Георгиев. Регионална икономика. – С., 1995.
20. Деведжиев, М. География на транспорта в България. – С., 1983.
21. Деведжиев, М. География на общественото обслужване. – С., 1984.
22. Демерджиев, З. Развитие на тютюнопроизводството и формирането на тютюнопроизводителни райони в България. – Год. СУ, ГГФ, кн. 2 - География, т. 60, 1967.
23. Димов, А. Аграрна политика. АИ на Аграрния университет. Пловдив, 2007.
24. Динев, Л. и др. Методологическа същност на икономическия микрорайон. – Проблеми на географията на НРБ. Т. IV. С., 1975.
25. Дойчинова, Ю. и кол. Малък и семеен агробизнес. УИ „Стопанство”. Свищов, 2008.
29. Карастоянов, Ст., П. Петров. Съвременна структура на географските науки. – Обучението по география, 1994, № 1.
30. Калчев, К. и Л. Бозукова. Основи на народностопанското планиране и планиране на селското стопанство. ДИ „Земиздат”, 1975.
31. Кънчев, Ив. и кол. Агробизнес. ИК „Век 22”.

32. Митев, Бл., Колективизацията на българското село (1948-1958), 1994.
33. Патарчанов, Пл., Индустриално-депресивни райони. С., 2017.
34. Патарчанов, Пл., Ем. Патарчанова, Класификация на проблемните територии в Югозападна България, ГСУ, ГГФ. Кн. 2-География, т. 91, 2001 г. г. с. 251-262.
35. Патарчанов, Пл. Теоретико – методологични основи и развитие на регионалните географски изследвания. ГСУ, ГГФ, кн. 2 - География, т. 98, 2007.
36. Патарчанов, Пл. Ролята на Общата аграрна политика на ЕС за развитие на селските райони. Сборник од третиот конгрес на географите во Република Македонја, Скопије – Македония, 2005.
37. Патарчанов, Пл. Състояние и перспективи в развитието на потребителската индустрия в България ГСУ, кн. География, Т. 109, София, 2016.
38. Патарчанов, П. Пространствен анализ на експортният агробизнес на България. Сборник доклади научна конференция „Географски аспекти на планирането и използването на територията в условията на глобални промени. Вършец 23-25.09.2016. 335-344. Изд. БГД и фондация „ЛЮПС”, 2016.
39. Патарчанов, Пл., Развитие и географски особености на аграрната реформа в България, ГСУ, ГГФ-кн. 2-География, т. 92, 2001 г, с. 283-193
40. Патарчанов, Пл., Съвременни аспекти на политиката за развитие на селските райони в България, в сб. Предизвикателствата пред аграрния сектор при присъединяването към Европейския съюз, Свищов, 2004
41. Пенков, И. Стопанско-географска характеристика на района Драгичево – Перник – Батановци. Принос към стопанско-географското райониране на България. – Год. СУ, ИФФ, кн. 3, 1948.
42. Пенков, И. Новите градове в НР България. – С., Народна просвета, 1977.
43. Пенков, И., Т. Христов. Икономическа география на България. – С., Наука и изкуство, 1978.
44. Тачков, Б. Икономическа реформа в български вариант. – С., УИ, 1994.
45. Попов, Ант., П. Славейков, Ал. Коцев, Ст. Димитров, Кл. Найденов, Енциклопедия България- райони, области, общини, 2010.

Допълнителна:

46. Патарчанов, Пл. Географски тенденции в пространствено-териториалното развитие на централните и периферните райони в България. Сборник доклади от научно-практическа конференция с международно участие “Проблемът “център - периферия” - нов поглед, нова политика”. 26 - 27 май, В. Търново, съставител Н. Янкова, под редакция на В. Аличкова, Изд. „Горекс Прес”, София, 1998.
47. Патарчанова, Ем. и Пл. Патарчанов. Добра практика или неизползвана възможност за регионалното развитие на селските райони в България. Научен сборник в чест на проф. д-р П. Славейков. 2017. *(в съавторство – първи автор Емилия Патарчанова)*
48. Патарчанов, Пл. и Ем. Патарчанова. За кризата на някои традиционните производства в аграрния сектор. Сборник със статии по случай 65 годишнината на проф. д-р Ив. Марков. В. Търново. 2017.

49. Патарчанов, Пл. (Р)еволюция на земеделието – хидропонното производство – географски реалности и перспективи. Сборник „География и приятели“ в чест на 60 годишнината на проф. д-р В.Бояджиев. София. 2016. 622-635
50. Патарчанов, Пл. Пространствени предизвикателства пред образованието в селските райони. Сборник доклади от научно-практическа конференция „Отрасловото многообразие – условие за устойчиво развитие на селските райони”. ВУЗК. В. Търново. 2009. 114-122.
51. Патарчанов, Пл. Съвременни аспекти на политиката за развитие на селските райони в България. Сборник доклади от юбилейна научна конференция, Свищов, 2004. 235-240
52. Patarchanov, Pl. Agricultural mountain areas in Bulgaria - problems, challenges, decisions. Journal of Settlements and Spatial Planning. Volume 1, Issue 2/2010 Print ISSN: 2248-2499. Online ISSN: 2069-3419. Edited by: Centre for Research on Settlements and Urbanism. Published by: Cluj university press. 2010.
53. Patarchanov, Pl and Em. Patarchanova. Contemporary Theoretical And Methodological Aspects of the Studies and Development Models of Peripheral Areas. The 6-th Edition of the International Conference “Rural Space and Local Development”, “Peripheral Rural Areas between Certain Existence and Uncertain Development”, July 23-27, Cluj-Napoca, Romania, 2014. p. 95-100.
54. Patarchanov, Pl. Sectorial and spatial horizons in the development of agriculture in the European Union. International Conference „Global Changes and Regional Development”. Sofia, Bulgaria, 2010. 238-243.
55. Patarchanov, Pl. The services crises in rural areas. The III International conference on rural space and local development, Cluj – Napoca, Micesti, Turda – Romania, 2006. 377-385.
56. Patarchanov, Pl. Territorial organization and management of the development of the rural regions in Bulgaria. Scientific symposium with international participation “Rural areas in the modern development conditions”. Ohrid, Macedonia, 2006. 785-794

Дата: 11.01.2018г.

Съставил: Гл. ас. Д-р Пламен Патарчанов